

GÖTEBORGS UNIVERSITET
PSYKOLOGISKA INSTITUTIONEN

Skam och skuld hos unga män som har begått sexuella övergrepp

Tussa Bygdén

Examensarbete 30 hp
Psykologprogrammet
PM 2519
Vårterminen 2018

Handledare: Inga Tidefors

Skam och skuld hos unga män som har begått sexuella övergrepp

Av Tussa Bygdén

Sammanfattning. I arbetet studerades hur 20 män uttrycker och hanterar skam- och skuldkänslor kopplat till de sexuella övergrepp som de hade begått under tonåren. Deltagarna intervjuades som tonåringar och unga vuxna i samband med tidigare studier. En tematisk analys av intervjumaterialet visade att skam var förknippat med smärta, självdömande och andras fördömelse. Hanteringsstrategier som framkom var att fransäga sig ansvar, minimera allvaret av övergreppen samt att inte berätta om det sexuella övergreppet. Skuldkänslor uttrycktes genom ånger och medkänsla och hanterades genom att erkänna, gottgöra samt att minska risken för nya övergrepp. Resultaten pekar mot att skam och skuld påverkade männens självbild och livet efter övergreppen negativt samt att hanteringssätten syftade till att etablera en acceptabel självbild.

I detta arbete undersökte jag hur skam- och skuldkänslor uttrycks och hanteras av unga män som har begått sexuella övergrepp i tonåren. Underlaget bestod av intervjuer med 20 deltagare som intervjuades dels som tonårspojkar då de nyligen hade identifierats ha begått sexuella övergrepp, dels cirka tio år senare som unga vuxna män.

Tonåren är en tid då en stor del av identiteten och sexualiteten utvecklas (Kroger, 2007). Att som tonåring begå sexuella övergrepp innebär att livet därefter kommer påverkas av det stigma som är förknippat med sådana handlingar (Tidefors, 2010). Romanczuk (2000) har beskrivit skam som ett kärnproblem kopplat till både vuxna och unga som har begått sexuella övergrepp. Skuldkänslor hos de som har begått övergrepp har beskrivits som eftersträvansvärt för rehabilitering av dessa personer (Tangney, Stuewig & Hafez, 2011). Sålunda kan skam- och skuldkänslors roll i sexuella övergrepp vara av vikt för att förstå dessa handlingar och hur de kan förebyggas.

Sexuella övergrepp är ett paraplybegrepp som inbegriper bland annat blottning, tvingas att onanera sig själv eller någon annan, orala, vaginala och anala övergrepp (Nyman, Risberg & Svensson, 2001). Under ett år i Sverige kom drygt 200 barn och ungdomar till sociala myndigheters kännedom för att ha begått sexuella övergrepp, de allra flesta pojkar (Kjellgren, Wassberg, Carlberg, Långström & Svedin, 2006). I en annan studie, självrapporterade 5,2 procent av drygt 2000 svenska ungdomar att de hade utfört någon form av sexuella handlingar mot någon utan samtycke (Kjellgren, Priebe, Svedin, & Långström, 2010).

Att använda begreppet förövare för att benämna barn och unga som begått sexuella övergrepp riskerar att befästa en förövaridentitet (Righthand & Welch, 2014). I detta arbete används benämningar som ”ungdomar som har identifierats begått sexuella övergrepp” och ”unga män som i tonåren har identifierats begått sexuella övergrepp”.

Skam- och skuldkänslor

Både skam och skuld är känslor som är förknippade med att värdera och jämföra sig själv med andra och uppkommer ofta samtidigt inom en individ (Gilbert, 2003). Skillnaden mellan skam och skuld kan förklaras som att skuld är kopplad till en negativ värdering av sina handlingar medan skam är kopplat till ett negativt värderande av hela sig själv (Gilbert, 2003). Vidare kan skammen beskrivas vara en självcentrerad känsla medan skulden är riktad mot den person man upplever sig ha gjort illa (Gilligan, 2003).

Skam och skuld räknas inte till de känslor nyfödda barn kan uppleva utan uppstår under de första levnadsåren i samband med förmågor som självmedvetenhet, mentalisering och empati (Berk, 2013). Självmedvetenhet innebär att kunna se sig själv skild från andra och att kunna jämföra sig med andra (Proeve & Howells, 2002). Mentalisering innebär att kunna hålla representationer av sig själv och andra inom sig och är en förutsättning för empatisk förmåga som innebär att förstå någon annans upplevelse (Gilbert, 2003). Dessa förmågor ger förståelse för när man bryter mot andras eller egna värderingar och vilka konsekvenser detta får (Berk, 2013).

Skam uppstår till en början i situationer då barnet märker att andra reagerar med ilska eller besvikelse (Kelley & Marriott, 2017). Barnet införlivar sedan normer och värderingar för hur man bör bete sig och kommer därefter känna skam vid upplevelsen av att ha brutit mot dessa normer (Kelley & Marriott, 2017). Skam är en intensiv, smärtsam känsla som kan innebära fysiska reaktioner som rodnad, ihopsjunket kroppsspråk och nedslagen blick samt kognitioner om att vara värdelös och maktlös (Sheikh & Janoff-Bulman, 2010). Handlingstendensen kopplad till skam är undvikande av andra, både fysiskt och emotionellt (Proeve & Howells, 2002; Sheikh & Janoff-Bulman, 2010). Ur ett evolutionärt perspektiv kan skam ses som en varningssignal för risken att bli övergiven av gruppen, något som evolutionärt har inneburit en fara för livet (Gilligan, 2003).

Förmågan att känna skuld utvecklas senare än skam (Gilbert, 2003). I situationer då barnet blir förmanat väcks rädsla, skam eller andra aversiva känslor hos barnet, vilket förhoppningsvis leder till att barnets omvårdnadspersoner reagerar med att lugna och trösta (Lillieroth, 2007). När detta sker upprepade gånger lär sig barnet hur negativa konsekvenser av handlingar kan repareras och barnet lär sig att identifiera känslan som följer efter att ha sårat någon annan, nämligen skuld (Kelley & Marriott, 2017). Skuldkänslor hotar inte hela självet såsom skam, vilket innebär att det går att tänka om det inträffade och sträva efter att ställa tillrätta (Gilbert, 2003).

Ungdomar som begår sexuella övergrepp

Ungdomar som begår sexuella övergrepp är en heterogen grupp avseende om övergreppet karaktäriseras av våld och tvång eller inte och avseende om övergreppen riktar sig mot vuxna, jämnåriga, yngre barn eller mot en familjemedlem (Higgins, 2009). En annan uppdelning av gruppen är mellan ungdomar som begår enbart sexuella övergrepp och ungdomar som begår olika typer av brott varav sexuella övergrepp är ett (Seto & Lalumière, 2010). Pullman, Leroux, Motayne och Seto (2014) fann i en översiktsstudie att de först nämnda ungdomarna verkar vara motiverade av sina atypiska sexuella intressen och svårigheter med intima relationer och de övriga av en generell antisocialitet. Risken att begå nya sexuella övergrepp efter att som tonåring ha begått sexuella övergrepp har uppskattats till 15 till 20 procent medan risken för att återfalla i

andra typer av brott är betydligt högre, mellan 42 och 54 procent (Worling & Curwen, 2000).

De statistiskt mest utmärkande riskfaktorerna för att begå sexuella övergrepp i tonåren är att själv ha blivit utsatt för sexuella övergrepp, att ha blivit exponerad för pornografi och sexuellt våld samt en uppväxt präglad av sexuell gränslöshet (Seto & Lalumière, 2010). Andra riskfaktorer är nedsatt kognitiv förmåga, inlärningssvårigheter, låg grad av impuls kontroll samt social isolering och försummelse i barndomen (Seto & Lalumière, 2010). De senare faktorerna delas med ungdomar som även har andra typer av svårigheter och/eller begår andra typer av brott. Ungdomar som har begått sexuella övergrepp har också visat sig ha låg självkänsla och brister i mentaliseringsförmåga samt i sociala färdigheter (Joyal, Carpentier, & Martin, 2016). Vissa studier har påvisat en nedsatt empatisk förmåga hos ungdomar som begått sexuella övergrepp jämfört med ungdomar som begått andra typer av brott medan andra inte har kunnat påvisa en sådan skillnad (Varker, Devilly, Ward, & Beech, 2008). Slutsatsen, enligt Varker et al. (2008), var att den empatiska förmågan inte är nedsatt generellt men att många som begår sexuella övergrepp uppvisar minskad empati gentemot offer för sexuella övergrepp generellt och ännu fler gör det gentemot den som de själva utsätter.

För vuxna män kan tendensen att begå våldtäkt eller sexuella övergrepp mot ett barn till 40 procent förklaras av genetiska faktorer (Långström et al., 2015). Andra förklaringar av ungdomars sexuella övergreppshandlingar har tagit avstamp i kulturella normer kring en traditionell maskulinitet som upphöjer manligt våld och sexuell dominans (Andersen, 2013; Cossins & Plummer, 2016). Ett sådant manlighetsideal kan, tillsammans med strukturellt förtryck och objektifiering av kvinnor, leda till att unga män försöker bevisa sin maskulinitet genom sexuell kontroll över andra (Gilligan, 2003; Totten, 2003). Likväl bör tilläggas att många övergrepp inte är våldsamma utan handlar om en längtan efter närhet och tröst i en annars kärleksfattig miljö (Shi & Nicol, 2007).

Skam- och skuldkänslors roll i sexuella övergrepp

Personer som begår sexuella övergrepp uttrycker ofta mer skam än skuld (Marshall, Marshall, Serran, & O'Brien, 2009). Skuldkänslor uppkommer i de fall då personen som begått övergreppet vidkänner att offret tagit skada (Marshall et al., 2009). Skamkänslor i sin tur förknippas med minskad empati mot offret och låg självkänsla (Marshall et al., 2009). Den låga självkänslan kan både vara ett stabilt personlighetsdrag eller ett resultat av att ha blivit identifierad som förövare av sexuella övergrepp (Marshall et al., 2009). En skamfylld person gör allt för att undkomma det obehag som skammen ger upphov vilket har kopplats till att mentaliseringsförmågan sätts ur spel (Sheikh & Janoff-Bulman, 2010). Således leder den minskade förståelsen för att offret tagit skada också till minskad empati (Marshall et al., 2009). Vidare har ett samband mellan hög grad av skamkänslor och ökad risk för att begå fler övergrepp beskrivits (Sheikh & Janoff-Bulman, 2010). Enligt Stuewig et al. (2015) gör skammen att personen ser sig som dålig och omöjlig att förändra och därmed blir upplevelsen av kontroll över sitt eget beteende mindre (Stuewig et al., 2015).

Som tidigare nämnt ökar risken att begå övergrepp av att själv ha blivit utsatt för övergrepp (Seto & Lalumière, 2010). Denna ökade risk kan bland annat förklaras av de skam- och skuldkänslor som är förknippade med att vara offer för sexuella övergrepp (Hlavka, 2017). Personer som varit utsatta för sexuella övergrepp kan i samband med

skuldkänslor uppleva att de borde ha kunnat förhindra övergreppet (Hlavka, 2017). Vidare är utsatthet för sexuella övergrepp förknippat med ett stigma som har beskrivits större för män än för kvinnor (Andersen, 2013). För männen kan skammen över övergreppet de blivit utsatta för vara förknippad med upplevelsen av att ha misslyckats uppfylla idealet för den maskulina sexualiteten som innebär att män ska vara starka, potenta och kunna försvara sig (Cossins & Plummer, 2016). Ett ideal som till stor del är oförenligt med erfarenheten av att vara ett offer för sexuella övergrepp (Hlavka, 2017). Vidare riskerar män som har blivit utsatta för övergrepp att normalisera övergreppshandlingar som ett sätt att vidmakthålla en ideal maskulinitet vilket kan öka risken för att de själva begår övergrepp (Hlavka, 2017). Denna process har beskrivits kunna ske både genom egna erfarenheter och genom kulturella uttryck för manlig, sexuell dominans (Hlavka, 2017). Det är dock viktigt att poängtera att sambandet mellan att själv ha blivit utsatt och att senare begå övergrepp är komplicerat. En majoritet av de som har blivit utsatta kommer inte att begå sexuella övergrepp mot andra och det finns många ungdomar som utsätter andra trots att de själva aldrig blivit utsatta (Seto & Lalumière, 2010).

Teorierna om skam- och skuldkänslors roll för benägenheten att begå sexuella övergrepp har influerat behandling av personer som har begått sexuella övergrepp. En behandlingsstrategi är att öka kapaciteten att känna skuld istället för skam genom att modifiera tankar och känslor kopplade till övergreppen (Tangney et al., 2011). Denna behandling verkar dock främst lämplig för dem som redan känner skuld och empati gentemot den de utsatt och dessa ungdomar har också varit mer benägna att fullfölja behandlingen (Grady, Cherry, Tallon, & O'reilly, 2018). En annan behandlingsingång är att ge stöd i att utveckla empatisk förståelse för sig själv (Nyman et al., 2001). Att kunna känna empati med sin egen utsatthet har beskrivits som ett steg på vägen för att kunna känna empati för den man utsatt (Tidefors, 2010). Även teorin om att skam hänger samman med låg självkänsla har bidragit med en behandlingsingång, nämligen att öka självkänslan genom att fokusera på positiva aspekter hos den som har begått övergreppet (Marshall et al., 2009). I linje med detta har åtgärder som syftar till att bygga upp ett tryggt liv med arbete och sociala relationer betonats (Worling och Curwen, 2000).

Syfte

Syftet med detta arbete var att öka förståelsen för hur personer som har begått sexuella övergrepp upplever och påverkas av skam- och skuldkänslor kopplade till övergreppen. Mer specifikt studerades hur unga män som identifierats ha begått sexuella övergrepp i tonåren talade om skam- och skuldkänslor kopplat till de övergrepp de hade begått samt vilka strategier de använde för att hantera dessa känslor.

Metod

Detta arbete är en del av två tidigare projekt vid Psykologiska Institutionen, Göteborgs Universitet. Syftet med det första projektet var att undersöka psykologiska faktorer bakom benägenheten att begå sexuella övergrepp som tonåring (Tidefors, 2010). Deltagarna var 45 tonårspojkar mellan 13 och 22 år som samtliga identifierats ha begått

sexuella övergrepp när de var under 18 år (Tidefors, 2010). I det efterföljande projektet, vilket genomfördes med syftet att få kunskap om tonårspojknas liv som unga vuxna, deltog 20 av dem (Ingevaldson, 2018).

Deltagare

Deltagarna i detta arbete var således de 20 unga män som deltog i båda de ovan nämnda projekten. Deltagarna hade alla haft uppväxter präglade av misshandel och försummelse. Sexton av pojkarna hade blivit försummade, tretton hade blivit fysiskt misshandlade och hälften hade blivit sexuellt utnyttjade som barn. Sex av deltagarna hade varit familjehemsplacerade. Gällande övergreppen hade tolv begått övergrepp mot yngre barn, tre mot jämnåriga, två mot vuxna och tre mot offer i blandade åldrar. Nio av tonårspojknarna hade kvinnliga offer, tre hade manliga offer och åtta hade offer av olika kön. Alla utom en av de unga männen deltog i slutenvårdsbehandling vid tillfället för den första datainsamlingen.

Då datan till det uppföljande projektet samlades in var männen mellan 22 och 31 år gamla ($M=25,7$). Hälften av männen hade anställning, tre studerade på gymnasial nivå och en var arbetslös. Bland de övriga deltog tre i behandling för missbruk, två befann sig i fängelse och en stod under villkorad frigivning. Sex av männen hade egna barn, en var styvförälder och en väntade sitt första barn vid tillfället för datainsamlingen.

Bortfall. Av de 45 ungdomar som ingick i det första projektet söktes samtliga för deltagande i det uppföljande projektet. Av dessa avböjde 11 och 14 kunde ej nås. Inga signifikanta skillnader mellan de som deltog jämfört med de som föll bort hittades avseende de bakgrundsfaktorer, personliga variabler eller karaktäristika för övergrepp som analyserades. Dessa faktorer var bland annat ålder, etnicitet, typ av övergrepp, typ av offer, inblandning i kriminalitet och att ha blivit utsatt för sexuella övergrepp eller misshandel.

Material

I samband med projekten som detta arbete bygger på samlades data in i form av både skattningsformulär, registerdata och intervjuer. I detta arbete använde jag intervjuerna som administrerades i det ursprungliga projektet (Tidefors, 2010) och intervjuerna som gjordes med deltagarna i det uppföljande projektet (Ingevaldson, 2016).

Från den ursprungliga datainsamlingen användes transkriberade intervjuer som gjordes med deltagarna när de var tonåringar eller något år äldre. Intervjuernas syfte var att få en bild av deltagarnas upplevelse av sina liv. Intervjuguiden var semistrukturerad och bestod av åtta frågeområden. Inledningsvis ritade intervjuaren och deltagaren tillsammans en tidslinje från födelsen till tillfället för intervjun. De fem första frågeområdena utgick från tidslinjen och handlade om hur livet varit i olika tidsperioder. Det sjätte frågeområdet handlade om sexualitet, pubertet samt sexuella erfarenheter och det sjunde handlade om övergreppen som de själva hade begått. I samband med de sista två frågeområdena användes ett formulär över olika sexuella handlingar och känslor för att underlätta för deltagarna att besvara vilka sexuella handlingar de hade erfarenhet av och vilka känslor de upplevt i samband med dessa erfarenheter. Exempel på handlingar

som omnämndes i formuläret var smekt kroppen, blivit smekt på kroppen, smekt könsorgan, blivit smekt på könsorgan, kyssar, samlag i munnen och tittat på porr tillsammans. Exempel på känslor förknippade med de olika handlingarna var lust, närhet, skam, skuld, ilska, rädsla, sorg, bättre självförtroende, glädje och sexuell upphetsning. Intervjun avslutades med att fråga om hur det hade varit att svara på frågorna, om de hade någon fråga till intervjuaren samt frågor om deras tankar om framtiden.

Från den uppföljande datainsamlingen användes transkriberade intervjuer som fokuserade på de unga mäns livssituation. Även denna intervjuguide var semistrukturerad med möjlighet att fördjupa frågeområden. Frågorna handlade bland annat om vilka konsekvenser deltagarna hade upplevt av att som tonåringar identifierats ha begått sexuella övergrepp. En kategori frågor handlade om sexualitet och intimitet och innehöll exempelvis frågor som "Kan du beskriva ditt sexliv?", "Kan du beskriva dina upplevelser av intima relationer?" samt "Finns det något under din barndom som du tror har influerat din sexualitet som den ser ut idag?" Det fanns även frågor om studier och arbete, brottslighet, samt föräldraskap i de fall där deltagarna levde med barn.

Tillvägagångssätt

Datainsamlingen för det första projektet ägde rum mellan åren 2003 och 2007 (Tidefors, 2010). Deltagarna rekryterades genom kontakt med barn- och ungdomspsykiatriska enheter och statens institutionsstyrelseboenden. Anställda i dessa verksamheter informerade ungdomarna och deras föräldrar om syftet med studien, frivillighet, konfidentialitet, avidentifiering och möjligheten att avbryta sitt deltagande varefter samtycke gavs. Intervjuerna varade mellan en och tre timmar. De spelades in på band och transkriberades ord för ord. Samtliga deltagare gav informerat samtycke till att bli kontaktade för uppföljande studier.

I den uppföljande datainsamlingen, vilken ägde rum mellan åren 2013 och 2015, söktes deltagarna via telefon och/eller informella brev som inte avslöjade studiens syfte (Ingevaldson, 2018). Vid första kontakten informerades männen om syftet med studien, frivillighet att delta, konfidentialitet, avidentifiering samt möjligheten att avbryta deltagandet. Därefter inbokades möten där deltagarna fick ge informerat samtycke. Datainsamlingen tog totalt tre till fyra timmar. Intervjun som användes i detta arbete utgjorde 45-90 minuter av den tiden.

Dataanalys

I ett första steg lästes de 40 transkriberade intervjuerna flera gånger. Delar av intervjuerna som på något sätt kunde kopplas till frågeställningarna identifierades. Vid osäkerhet om något avsnitt var relevant eller inte rådgjordes med handledaren utifrån principen att hellre ta med för mycket än för lite. Samtliga deltagares intervjuer var representerade i det material som identifierades som relevant.

Därefter gjordes en tematisk analys på det utvalda materialet enligt Braun och Clark (2006). I analysen valde jag att ha en induktiv ansats eftersom syftet var att lyft fram deltagarnas egna upplevelser. Först gjordes en datanära kodning. I de fall då en enheterna i en utsaga förändrade betydelsen av varandra kodades utsagan som en helhet med ett kodnamn som uttryckte ambivalensen. Exempelvis gällde detta utsagor där första

satsen innehöll oro för offret medan den intervjuade i den andra satsen tog tillbaka det först sagda genom att exempelvis beskriva övergreppet som oproblematiskt. I nästa steg kategoriserades koderna i kodfamiljer. Exempelvis bildade koderna "ilska mot självet", "självskada", "vill inte leva" och "kan ej förlåta sig själv" kodfamiljen "Ilska mot sig själv". Därefter skapades teman som sammanfattade kodfamiljerna. I vissa fall utgjorde en kodfamilj ett tema. I andra fall förenades flera kodfamiljer till ett tema. Exempelvis bildades temat "Självförakt" genom en förening av kodfamiljerna "Ilska mot sig själv", "Äckel mot sig själv" och "Jag är misslyckad/värdelös". Temana kategoriserades utefter om de beskrev uttryck för- eller hantering av skam respektive skuld. Av denna kategorisering bildades huvudtemana "Skamuttryck", "Skulduttryck", "Hantering av skam" och "Hantering av skuld". Under hela analysprocessen skedde omläsningar av intervjuerna utifrån koderna och undertemana bearbetades om ett flertal gånger i syfte att undvika överlappande teman.

Efter att temastrukturen var klar undersöktes om temana innehöll utsagor från båda datainsamlingstillfällena, vilket var fallet med undantag från undertemat "Tala eller tiga" som enbart fanns representerat i intervjuerna från den senare datainsamlingen.

Etiska överväganden

Projektet, varifrån detta arbetes data är hämtat från, har godkänts av regionala etikprövningsnämnden i Göteborg. Kontakt inför den uppföljande studien gjordes med hänsyn till deltagarnas integritet. Inför och efter datainsamlingstillfällena fanns möjlighet för deltagarna att få samtalsstöd från den legitimerade psykolog och psykoterapeut som var ansvarig för det ursprungliga projektet och därmed känd av deltagarna sedan tidigare. Personlig information som kan hänföras till någon av deltagarna har tagits bort.

Resultat

Mitt syfte var att öka förståelsen för hur skam- och skuldkänslor upplevs av personer som har begått sexuella övergrepp. Jag studerade hur unga män, i tonåren identifierade att ha begått sexuella övergrepp, gav uttryck för skam och skuld kopplat till övergreppen och hur de hanterade dessa känslor. Analysen resulterade i fyra huvudteman med olika antal underteman vilka visas i tabell 1. Temana namngavs med strävan efter att beskriva en gemensam kärna och härleddes således inte från någon specifik teori. Varje tema presenteras med beskrivande text och exempel på citat. Citaten har modifierats med syfte att öka läsbarheten. Vid varje citat anges det fingerade namn deltagaren själv valt vid den första datainsamlingen samt om citatet är hämtat från intervjun då deltagaren var tonåring eller vuxen.

Tabell 1

Presentation av teman

Huvudtema	Undertema
1 Skamuttryck	1.1 Lidande 1.2 Självförakt

	1.3 Fördömelse
2 Hantering av skam	2.1 Det var inte jag 2.2 Det var inte så farligt 2.3 Tala eller tiga
3 Skulduttryck	3.1 Ånger 3.2 Omtanke
4 Hantering av skuld	4.1 Inte göra om det 4.2 Erkänna 4.3 Gottgöra

1 Skamuttryck

Detta tema innehåller deltagarnas beskrivningar av skamkänslor. Temat innefattar både deltagarnas explicita benämningar av skam och mer oprecisa uttryck av aversiva känslor som utifrån kontexten tolkades som skam. I undertemana framkommer upplevelsen av att skam är en svår och smärtsam känsla, uttryck för självförakt samt hur upplevelsen av skam påverkas och förändras i relation till andra människor.

1.1 Lidande. Skamkänslor beskrevs som ett inre lidande som var ångestfyllt, smärtsamt, jobbigt eller svårt samt som något som inte släpper taget om en. Detta lidande uttrycktes även genom gråt. I intervjuerna med deltagarna som tonåringar svarade JonJon jakande på att han känt makt och kontroll under övergreppet och betonade skammen detta innebar. Detta var i samband med administreringen av formuläret där olika känslor stod angivna.

JonJon: Jo, makt och kontroll har jag känt.

Intervjuaren: Du har känt dig stor och stark?

JonJon: Ja. Usch fy skäms på mig själv.

Intervjuaren: Mm. Men det är så du har känt.

JonJon: Ja, så kan det vara.

Intervjuaren: Skam säger du att du har känt?

JonJon: Ja du, usch, jo, nu har man ångest för det där. (JonJon, tonåring)

Bland de deltagare som inte själva identifierade sina känslor som skam fanns Sven som började gråta under intervjun och använde negativt laddade känslord som ”skit” och ”dumt” för att beskriva vad han kände inför övergreppet som han hade begått.

Intervjuaren: Vad fick du för tvångstankar då?

Sven: Massa skit.

Intervjuaren: Mm. Kan du berätta lite grann, vem var det som...

(Sven gråter)

Intervjuaren: Är det jobbigt att prata om. Om vi inte pratar om det som har hänt utan om det du känner när du tänker på det du har gjort?

Sven: Att det var dumt. (Sven, tonåring)

Ett annat exempel på mindre explicita uttryck av skam var när Tom berättade hur minnet av övergreppen han begått ständigt finns med honom genom livet och väcker svåra känslor. Han förklarade att starka känslor inte försvinner.

Den tanken går jag runt med nästan hela tiden. Den kommer och går. Och det är för att när en sådan händelse sker är det inte precis som att man bara kan glömma det, som att ingenting har hänt. Utan det är ju något som jag får leva med resten av mitt liv och... om man verkligen har känt någonting, ja då försvinner inte det. (Tom, vuxen)

1.2 Självförakt. Temat innefattar deltagarnas berättelser om hur deras självbild har påverkats av att ha blivit identifierade som någon som har begått sexuella övergrepp. Deltagarna talade dömande om sig själva i form av beskrivningar av sig själva som misslyckade eller värdelösa och gav uttryck för känslor av äckel och ilska mot sig själva. Det framkom också hur de försökte separera de fördömda övergreppshandlingarna från sin självbild. Ett exempel på det senare är hur Rikard svarade på intervjuarens fråga om vilka känslor han känner när han tänker på övergreppet.

Det är skam. Jag känner att det inte är jag som person att göra sådant där. Bara att jag kan ha gjort det här. //Alltså, ibland kan jag inte... just då tänkte jag inte så. Men ibland kommer det upp i tankarna vilken grej jag sitter för. Det är ingenting man är stolt över alltså. (Rikard, vuxen)

Rikard kopplade ihop skammen med att hans handlingar inte är förenliga med den person han är. En annan deltagare beskrev sig själv som äcklig och misslyckad och att det han gjort var sjukt i samband med att han ställde sig själv frågan varför han begick övergreppet.

//Så tänker man, fan vad äcklig jag har varit. Varför har jag gjort detta för?// Man känner sig riktigt äcklad, dum. Man känner sig misslyckad och som att man inte hade ett bra liv. Men, ja det var ju sjukt. (Axel, vuxen)

Att uttrycka ilska mot sig själv gjordes på olika sätt. Calle berättade om hur hans ilska mot sig själv lett till att han skadat sig själv.

Calle: Då när man sitter på rummet och tänker på det, då blir man oftast förbannad på sig själv. Vissa skadar ju till och med sig själva också, för att man sitter inlåst. Och det är ju någonting som jag har gjort också.

Intervjuaren: Försökt att skada dig själv?

Calle: Mm, jag har skadat mig själv lite grann.

Intervjuaren: Hur gjorde du då?

Calle: River upp huden med olika föremål.

Intervjuaren: Vad har du för känslor inom dig då?

Calle: Ilska.

Intervjuaren: Mot dig själv?

Calle: Ja. (Calle, tonåring)

Ett annat sätt att uttrycka ilska mot sig själv var att uttrycka att det inte gick att förlåta sig själv för övergreppen, något som exempelvis Gustav formulerade.

Och som sagt, jag kommer aldrig förlåta mig själv och jag skäms öronen av mig för det jag har gjort.//Ja som sagt, jag kommer ju aldrig glömma och jag kommer aldrig kunna förlåta mig själv.//Ja det är ingen annan som har gjort något fel. Det är ju jag, dumma mig. (Gustav, vuxen)

1.3 Fördomelse. Detta tema skildrar hur skam påverkas och uppstår i relation till andra. Deltagarna uttryckte skam sammankopplat med andra människors vetskap om övergreppen och genom insikt om att ha misslyckats leva upp till andras förväntningar eller värderingar. En deltagare berättade om hur svåra känslor väcktes när han fick reda på att polisen hade kännedom om handlingen.

Jag tror inte jag tänkte så mycket, det var väl först när det damp ner ett kuvert som var från polisen, men det inte var till mig, men det var ju till mig. //Då hade jag ju en känsla utav, då var jag ju körd. //Då var jag inte glad. (Tomas, tonåring)

I citatet nedan gör Åke kopplingen mellan risken att bli upptäckt av andra och att det han gjorde var fel. Det otrygga i situationen likställdes med att bli upptäckt av föräldrarna snarare än att vara uttryck för en inre konflikt om varför det var fel. Sådär svarade Åke på intervjuarens fråga om han kände trygghet eller otrygghet när han begick övergreppen.

Både tryggt och otryggt. Det trygga var väl just det att känna att man var nära någon på något sätt men att det var fel. Otryggt, det var det väl just det att mamma och pappa kunde komma (Åke, tonåring)

2 Hantering av skam

Detta huvudtema består av tre underteman; "Det var inte jag" som handlar om att förlägga ansvaret för övergreppen utanför sig själv, "Det var inte så farligt" som handlar om att beskriva övergreppet på ett förmildrande sätt och slutligen "Tala eller tiga" som handlar om dilemmat att dölja eller berätta om sina erfarenheter av övergreppen för andra. Övergripande mellan temana var svårigheterna deltagarna hade att få ihop övergreppen de hade begått med bilden av sig själva.

2.1 Det var inte jag. En strategi för att minska skammen var att avsäga sig ansvar för övergreppen. Några deltagare förklarade i intervjuerna att de inte hade begått övergreppen de hade anklagats för. Detta tema inkluderar sådana uttalanden, men även andra sätt att avsäga sig ansvar som deltagarna gav uttryck för. Dessa sätt var att berätta om kontrollförlust kopplat kring att ha begått övergreppen, exempelvis i form av att beskriva övergreppen som olyckshändelser eller som något som berodde på något eller någon annan än de själva. Ett annat sätt var att berättelser om övergreppen saknades antingen genom att övergreppen var glömda eller en ovilja att tänka på eller prata om övergreppen. Ett exempel på att bokstavligen avsäga sig ansvaret genom att referera till sig själv som oskyldig kom från Daniel som berättade att han blivit oskyldigt dömd för övergrepp någon annan hade begått.

Jag har nekat hela tiden, sagt att jag inte har gjort det. Ett av fallen, klapp i rumpan, det gjorde jag. Men de andra två fallen gjorde inte jag, det var han. Jag fick se 72 sidor med bilder med foton på folk, och det var ingen jag kunde peka ut. Om jag hade kunnat peka ut honom så hade de tagit in honom. Då hade han erkänt och åkt dit istället, men jag blev fälld för det. (Daniel, tonåring)

Ett annat exempel på att förklara sig oskyldig var Hasses berättelse om att flickan som hade anmält honom för övergreppet hade ljugit. Han klandrade även advokaten som inte hade kunnat försvara honom tillräckligt väl.

Hasse: Hon hade sagt att jag hade tvingat henne att suga av mig, att jag skulle ha tvingat henne att suga av mig två gånger. Det är bara skitsnack, det vet jag.

Intervjuaren: Hur var rättegången?

Hasse: Det gick väl sådär. Jag hade bara en dålig advokat, hade jag haft någon annan hade jag varit fri. (Hasse, tonåring)

Sven förklarade övergreppet med att han led av Tourettes syndrom. Han uttryckte kontrollförlust genom att förlägga ansvaret för att övergreppet hände på att han inte tagit sin medicin.

Ja... det är ju det att jag inte tog min medicin, det är ju det som gjort att det inte händer igen. (Sven, tonåring)

Även Tomas berättade om övergreppet som något utanför sin egen kontroll genom att beskriva det som en olyckshändelse, något som drabbade honom. Han lade även ett visst ansvar på de små barnen han utsatte genom att avfärda intervjuarens benämning "sexuellt nyfiken" och betona att det var barnen som klängde på honom.

Tomas: Då kände jag väl mer att det var en olyckshändelse. Det var ju det att de höll på och klängde på mig hela tiden. Visst, småbarn de gillar mig, jag vet inte varför men.

Intervjuaren: Vad kände du när de klängde på dig?

Tomas: Nej jag fattade ju inte att det skulle bli så då, utan jag tänkte väl att det är mysigt. Och jag har vetat innan att småbarn gillar att klänga på mig, att småbarn gillar mig.

Intervjuaren: Ja, men detta liksom att du blev lite sexuellt nyfiken?

Tomas: Det var inget sådant, det var mer att det var mysigt när de här små tjejerna kom och klängde på en och skulle visa vad de hade hittat och så. (Tomas, tonåring)

Ett exempel på hur övergreppen glömdes bort eller förträngdes är Pisas berättelse om hur han stängt av sina känslor. Att han som vuxen numera kunde skämta om våldtäkt utan att bli påverkad såg han som ett bevis på att han verkligen förträngt händelsen.

Jag är fortfarande rädd för att visa känslor när jag pratar om det. Vad gäller just den biten är jag fortfarande jävligt känslomässigt avstängd. Och det är bara något försvar jag har byggt upp under många år. //När jag har snortat för mycket, 4-5 gram och uppåt under en kväll, då kan tankarna komma... men det är kortvariga tankar och jag har förträngt det. Jag har lärt mig att förtränga de så pass mycket så jag kan sitta och droppa skämt om våldtäkt. (Pasa, vuxen)

I andra fall innehöll förklaringarna av övergreppet en antydning om eget ansvar i form av att övergreppet beskrevs som ett medvetet val. Likväl fanns även i dessa förklaringar en dimension av avsaknad av kontroll eftersom övergreppet beskrevs som den enda valmöjligheten i en svår situation. Detta belyses av Björns redogörelse för övergreppet.

Övergreppet i sig är egentligen inte, alltså i lagens mening är det ett sexuellt övergrepp, men i psykologisk mening så var det ett rent rövknall mot mina fosterföräldrar. Om man får lov att uttrycka sig på det viset.// Ja mot allihopa... Så det hade egentligen ingenting med sex att göra utan det var bara för att vara så jävla elak man bara kan för att hitta en väg ut.// Det var för att få slut på sitt eget elände. Tyvärr. Det gick så långt. (Björn, vuxen)

2.2 Det var inte så farligt. Detta undertema sammanfattar strategin att förminska allvaret av övergreppen. Det inbegriper att bagatellisera övergrepp och att påtala att övergreppen inte påverkade offren nämnvärt. En deltagare framhöll exempelvis att han inte hade använt något våld eller tvång.

Jag vet att det är en stor sak, eller många ser sexuella övergrepp som en stor sak. Men som jag sa, det är ingen som vet vad som har hänt mer än mig och min syster. //Jag vet att jag inte har... gjort henne illa på det sättet att jag har tvingat eller slagit... (Gaby, vuxen)

Att förminska allvaret av egna övergreppshandlingar kunde också göras genom att fördöma personer som hade begått, vad som deltagarna ansåg vara, allvarligare övergrepp. Pasa jämförde sina handlingar med vad andra som befann sig på institutionen hade gjort.

När jag kom dit och hörde vad de som var där hade gjort, så blev jag lite... Jag vet inte, jag ifrågasatte vad jag gjorde där, för jag ansåg inte att jag hade gjort det de andra hade gjort. Det lät mer brutalt det de hade gjort. (Pasa, vuxen)

På liknande vis jämförde Gustav sina övergrepp med den massmediala bilden av en ”genuin våldtäktsman”. Han skapade på så vis distans mellan sina egna och allvarligare sexualbrott. När han tänkte på vad han skulle ha gjort om hans egen bror skulle ha begått sexuella övergrepp kortades distansen och han fick svårare att fördöma.

Om jag skulle få reda på att mitt barn är på väg till dagis när hon blir äldre, så fan hade jag fått tag på den jäveln! Men så har jag alltid resonerat, hur dubbelmoraliskt det än låter med tanke på att jag har gjort ett sexualbrott, att det finns inget värre. Jag vet ju också hur fel det jag gjorde är men jag ser ingen plats på jorden för... genuina våldtäktsmän som ligger i buskar och lurar och som man läser så mycket om. Så skulle jag få tag på en sådan och veta att han hade gjort någonting mot mina barn så skulle jag antagligen få sitta några år. Jag tror inte att jag hade kunnat hantera det faktiskt. Men jag skulle aldrig kunna klubba min bror till exempel. Det är jävligt svårt att tänka hur jag skulle agera faktiskt. (Gustav, vuxen)

Fara påtalade att övergreppet inte hade varit en våldtäkt och framhöll sin egen roll som mindre klandervärd än andras beteende under övergreppet. Han förminskade även allvaret av övergreppet genom att berätta att han trodde att den som blev utsatt inte brydde sig eftersom han inte tyckte att hon såg ledsen ut under rättegången.

Om jag hade sett lite mer ledsna miner då hade jag blivit mer ledsen. Men jag såg henne, hon såg inte så ledsen ut. Hon känner mig och hon sa att jag inte hade legat på och att det inte var jag utan föraren som drog ut henne. Så det hade känts mer om hon hade blivit våldtagen. (Fara, tonåring)

Ett annat sätt att förminska allvaret av övergreppen som uttolkades i berättelser om att övergreppet hade varit en samtyckt sexuell situation som andra hade missförstått eller en situation de själva felaktigt trott att den andra samtyckt till. Ett exempel på det senare är Åkes beskrivning av hur han uppfattade att hans kusin hade velat vara med på de sexuella handlingarna.

Min kusin berättade om att han hade varit med någon kille, jag uppfattade det som att han ville vara med på det. Och sen, som jag minns det, så frågade han mig en massa, om jag ville göra saker, eller ja. Och då sa jag ju inte nej utan... på den vägen började det. Sen har det fortsatt. Och när det väl kom fram då så fick jag veta att det var mot hans vilja också. Och hade jag vetat det så hade jag ju... (Åke, tonåring)

Uppfattningen att offren inte hade påverkats nämnvärt av övergreppen uttolkades även i avsaknaden av reflektion och undvikanden av att tänka på offret. Exempelvis svarade Markus på följande mycket kortfattade sätt på frågan om hur det har gått för flickan han begick övergreppet mot.

Jag har inte brytt mig om henne. (Markus, tonåring)

Då Tom fick frågan om vad som varit det största misstag som han hade begått kom han inte att tänka på det övergrepp han hade gjort. Detta kan ses som en önskan om att övergreppet inte var något betydelsefullt.

Kanske ett fönster, kastat sten på fönster. Då fick vi betala så vi inte hade råd, så vi inte kunde åka till Lisebergsresan. (Tom, tonåring)

2.3 Tala eller tiga. Detta undertema framstod tydligt i intervjuerna när deltagarna var unga vuxna men var inte närvarande i deras resonemang som tonåringar. Undertemat utgjorde en strategi att hantera skam som också blev ett dilemma för många av deltagarna. Många deltagare gjorde valet att undvika att berätta om övergreppen de begått på grund av risken att bli dömd med ökad skam som följd. Å andra sidan beskrevs berättandet för andra som en möjlighet att få skammen att lätta och bli accepterad för hela sig själv. En deltagare gav uttryck också uttryck för risken att kännedomen om övergreppen förmedlades av någon annan vilket bidrog med hopplöshet inför att kunna lösa dilemmat.

Att tänka på att berätta om övergreppen... det är en rädsla. Men samtidigt så vill jag ju inte vänta med det. Och det är ju det som är problemet, då har det blivit fel ändå. Det har kommit fram eller så har jag berättat och så får jag problem för det. Så jag menar det spelar ju ingen roll hur jag gör. (Åke, vuxen)

Rädslan inför att berätta för sina närstående uttrycktes av många av männen. En del hade gjort erfarenheten att det inte hade blivit bra då någon fått kännedom om övergreppen medan andra såg risker utan att ha försökt att berätta. En vanlig rädsla hos deltagarna var att bli avvisad med följderna att få bära ännu mer skam eller få sin skamfyllda självbild bekräftad av andra. Nedan svarade Hasse på varför han inte har kunnat berätta om övergreppen för sin sambo.

Nej, för då tycker hon antagligen att jag är äcklig och dum i huvudet och då kommer hon vara orolig när vi får barn nu. Så, jag får ta det lite längre fram när ungen har blivit lite äldre. (Hasse, vuxen)

Giri hade sagt till sin flickvän att han inte ville prata om det han hade varit med om och därmed kunde han undvika att tala om övergreppen.

Ja... så jag har sagt att jag inte vill prata om det. För det ska inte vara en del av vårt förhållande att vi pratar om det som har skett. Vi får prata om det som kommer istället. (Giri, vuxen)

Några deltagare tydliggjorde dilemmat genom att de sa att de skulle vilja berätta men inte vågade.

Så jag behöver någon att prata med ibland. Men nu har jag en bra tjej som lyssnar och säger själv också när... men man vill inte berätta så mycket heller. För då vet man aldrig om det drabbar förhållandet eller... på det sättet.// I alla fall innan jag dör, tror jag att jag kommer berätta. Kanske inom tio år. (Axel, vuxen)

Axel svarade en stund senare i intervjun att det värsta som skulle kunna hända om han berättade vore att kännedomen om att han begått övergrepp skulle spridas vidare.

Mvet ju aldrig om man kommer skilja sig och då vill man inte ha berättat vad man har gjort. Så jag tjänar på att inte berätta det för henne förrän vi kanske är gifta eller har varit sambo så länge att vi verkligen känner varann och jag vill berätta det. Så om vi gjorde slut nu och så har jag berättat det här, så berättar hon det för sina föräldrar och så går det vidare. Vi måste känna varandra väldigt, väldigt mycket bättre. (Axel vuxen)

Andra, som Viktor nedan, kunde berätta om upplevelser som visade att det fanns fog för rädslan att berätta. Viktor hade berättat för en klasskompis på gymnasiet och därefter blivit utfrysst i tre år.

Intervjuaren: Tror du att du kommer berätta någon dag?

Viktor: Aldrig i livet.

Intervjuaren: Vad tänker du skulle hända om hon fick reda på det på något sätt? Hur tror du hon skulle reagera?

Viktor: Jag har ingen aning. (Viktor, vuxen)

När Viktor senare i intervjun fick frågan om han hade försökt att berätta för någon annan sedan dess, till exempel sin flickvän var han tydlig med att han inte ville berätta om övergreppen igen.

Viktor: Jag kan lite på henne på alla andra sätt. Ja.

Intervjuaren: Och det finns en rädsla hos dig vad som skulle...

Viktor: Absolut. Det har funnits där varje dag litegrann.// Om hon skulle ställa en fråga ja då sticker jag från landet alltså.

(Viktor, vuxen)

För de deltagare som hade berättat för andra om övergreppen och blivit bemötta med acceptans hade det inneburit en lättnad från skammen. Daniel beskrev hur han hade bestämt sig för att berätta efter att ha fått det rådet i terpin, trots sin rädsla att bli lämnad om han berättade.

Ja det var som han [Namn på behandlaren] sa "Du måste ju erkänna för din flickvän, du måste ju göra det" "Om du säger att du inte vill göra det, då ska du tänka på om ni gifter er och skaffar barn, du har det ändå inom dig. Det är därför du måste erkänna det, om det tar en månad eller två, men du måste erkänna det innan det går för långt". Och det var därför jag erkände det.//Vi hade varit ihop en vecka tror jag, så la jag korten på bordet, jag sa att jag har suttit inne och förklarade varför och jag sa "du får välja, vill du vara ihop med mig eller rent ut dra? Det är upp till dig". Men hon sa att det du har gjort, det skiter jag i, för du har ändå suttit inne två år och försonat och gått vidare med ditt tänk. Och det är ändå stort. Hon kunde ju bara, "hej då". (Daniel, vuxen)

Gaby beskrev också ett gott exempel av erfarenheten att anförtra sig till någon annan, även i detta fall till en flickvän.

Det var en lite skön känsla faktiskt. Jag vet att om jag verkligen vill vara med den tjejen så måste jag säga så mycket som möjligt om mig själv så att hon vet vad jag är för människa och vad jag har gått igenom. Kanske det hjälper mig också. Att man berättar för någon. Och det hjälpte. (Gaby, vuxen)

3 Skulduttryck

Detta huvudtema består av två underteman. Det första innehåller deltagarnas uttryck av ånger kopplat till övergreppen och det andra innehåller deltagarnas uttryck för medkänsla eller omtanke om den som utsatts för övergreppet.

3.1 Ånger. Skuld känslor yttrade sig som önskningar att göra handlingen ogjord vilket Björn uttryckte kärnfullt i citatet nedan då han fick frågan om vad han tänkte och kände gentemot flickan han hade begått ett övergrepp mot.

Ja som sagt, finns det någonting i mitt liv som jag önskar jag kunde få ogjord så är det givet, det där med henne. (Björn, tonåring)

Några uttryckte hur de ångrade vissa aspekter av händelsen, som Fara som beskrev hur han i efterhand ångrade att han ljög i rätten.

Jag känner väl att... jag känner mycket att jag åntrar att jag inte sa... Jag åntrar att jag inte sa sanningen. Det är det värsta. Man åntrar inte saker man har gjort, man åntrar saker man inte har gjort. Det känns värre på något sätt. (Fara, vuxen)

Daniel berättade hur han ångrade övergreppen med hänsyn till de han utsatt men att han inte ångrade att han ”kom in” och syftar på institutionen där han fick bo efter att övergreppen kommit till myndigheternas kännedom.

Jag åntrar det. Alltså det har jag sagt till, om du frågar min frus mammas karl, han har jobbat som stöd. Jag sa att jag åntrar det jag har gjorde mot de tjejerna, det gör jag alltså. Men man kan ju inte få det ogjord. Men jag åntrar det jag gjorde. Men jag åntrar aldrig i hela mitt liv att jag kom in. (Daniel, vuxen)

3.2 Medkänsla. Ett sätt att uttrycka skuld som framkom i analysen var genom medkänsla och/eller omtanke inför den som blivit utsatt. Deltagarna berättade exempelvis om hur offren påverkats negativt av övergreppen. JonJon värderade ett av sina övergrepp som det värsta på grund av att han blev berörd av den smärta han åsamkat en annan.

Intervjuaren: Vad gjorde du då?

JonJon: Stoppade in ett finger där nere.

Intervjuaren: På den lilla flickan?

JonJon: Mm, det var det dummaste jag gjort för det gjorde väldigt ont på henne. (JonJon, tonåring)

Viktor uttryckte hur hans omtanke om och reflektion kring den han hade utsatt startade först när han hade påbörjat behandlingen. Hans beskrivning av att ”huvudet och känslorna börjar spela ihop” kan tolkas som en beskrivning av att komma i kontakt med den empatiska förmågan.

Ja, en bit in i behandlingen när huvudet börjar funka. Eller när huvudet och känslorna börjar spela ihop så hamnar ju tankarna på den personen...
(Viktor, vuxen)

4 Hantering av skuld

Hantering av skuld framkom genom beskrivningar av handlingar som syftade till att minska risken för att begå fler övergrepp, att erkänna och att gottgöra. Dessa handlingar kan också ses som konsekvenser av att vara i kontakt med skuldkänslor.

4.1 Inte göra om det. Undertemat innefattar hur deltagarna gjorde vissa handlingar i syfte att undvika att begå fler övergrepp. Det handlade också om att ge vissa skeenden den betydelsen. Daniel nämnde tiden på institutionen som nödvändig för att han skulle få ett nytt tankesätt.

För det var alltså, vad ska man säga, en nystart i livet. Man fick en annan synpunkt på livet. //Det kan vara svårt att förstå hur man tänker, du kanske inte har suttit inne... sitter man inne så sitter man och läser böcker, du får vissa gränser. Mina gränser var att vara inlåst två år. //Försöker man göra det bästa av situationen, så löser det sig. Och så får man ett annat tänk. Och det är det jag har fått. (Daniel, vuxen)

Utifrån en av deltagarnas förståelse hade droger varit en bidragande orsak till att han hade begått övergrepp. Han berättade att han hade sökt hjälp för sitt missbruk för att minska risken att begå fler övergrepp.

Men på ett sätt tänker jag på vad jag kan få mig till att göra om jag fortsätter att hålla på med droger. Och det är just därför jag jobbar mycket med mina drogproblem. Jag har mycket missbruksproblem, du vet, jag lever och säljer droger och jag jobbar mycket på det. Jag har gått med i en hel massa program för att hantera mitt drogproblem, alltså. (Rickard, vuxen)

4.2 Erkänna. Att hantera skuldkänslor genom att erkänna övergreppen innebar att uttryckligen ta på sig ansvaret och rent juridiskt ta på sig skulden. När intervjuaren frågade Gustav hur han hade känt sig då han erkänt övergreppet svarade han att det hade inneburit lättnad och berättade samtidigt om hur svårt det var att erkänna för sina föräldrar.

Det känns som en lättnad, så jag, personalen och [Namn på behandlare] och de andra vet att jag skulle kunna få hjälp. Fast jag har inte erkänt det för pappa eller mamma eller nån annan i familjen, utan bara för de här. Och det är som [Namn på behandlare] också sagt, att det är första steget inom terapin att erkänna sitt brott. (Gustav, tonåring)

Citatet från Tomas synliggör behovet att erkänna trots en chans att smita från ansvaret eftersom ord stod mot ord.

Om jag hade sagt "nej jag har inte gjort någonting" då hade ord stått mot ord, och då hade de inte kunnat göra någonting åt det, tänker jag. //jag har väl tendensen att vara för ärlig ibland, även om huvudet egentligen säger knip käft nu...//Men det var ju fel, det är det ju. Det säger jag inte... Jag säger ju inte att man ska hålla på så. (Tomas, vuxen)

Att erkänna för sig själv sammankopplades i vissa fall med acceptans över det man hade gjort. Detta formulerade Pasa nedan.

Jag är långt ifrån vän med min historia. Men jag kan inte göra nåt annat än att acceptera det som har hänt. Det som har hänt har hänt och det skrämmer mig inte. Inget i det förflutna skrämmer mig. (Pasa, vuxen)

4.3 Gottgöra. Att hantera skuld genom att gottgöra för övergreppen framkom i beskrivningar av handlingar som att be om ursäkt eller försonas med den som utsatts eller uttrycka en vilja till dessa handlingar. Det tog sig även uttryck i en strävan att hjälpa andra som hade blivit utsatta för övergrepp. Nedan följer två citat av samma deltagare som först som tonåring berättade hur han försökte gottgöra det han gjort mot sin bror genom att lova att det aldrig skulle hända igen och sedan som vuxen beskrev hur de som bröder försonades efter att övergreppet hade skett.

Jag har sagt till min bror att det ska aldrig mer hända sådan skit, och det håller jag också. (Sven, tonåring)

Så vi löste allt det där på institutionen. Och sen hade vi möten jag och min familj. Och vi pratade och det var lugnt mellan mig och min bror. Det var inga sådana problem utan han sa "ja men okej, ja det är lugnt Sven". Jag sa "ja det är lugnt [Namn på Svens bror]" och så kramade vi om varandra, sen var det lugnt. (Sven, vuxen)

Åke beskrev sin kontakt med andra som blivit utsatta för sexuella övergrepp som ett försök att gottgöra sina egna handlingar. Genom att han tagit på sig skulden för det han gjort sa han att han ville ge en möjlighet för andra utsatta att förstå varför någon begår sexuella övergrepp.

Hon sa att hon börjar gärna berätta tack vare att hon kan ha kontakt med mig överhuvudtaget och att jag har erkänt. Jag står för det jag har gjort i alla fall. Jag tar mitt straff, så det är... men det är ju jobbigt, det är det ju. Hon undrar ju ibland varför och jag har lovat det, så fort jag vet någonting [om varför jag begick övergreppet] så ska jag berätta. Så hon kan få en klarhet och förstå mig mer. (Åke, tonåring)

Daniel beskrev hur han hade fått en chans att be om ursäkt till kvinnan han hade utsatt för ett övergrepp men att han hade undvikit det med hänsyn till osäkerhet över hur hon skulle reagera av att möta honom. I slutet av citatet tillade han att han hade velat arbeta som polis, även det kan tolkas som ett uttryck för gottgörelse, genom att göra gott för samhället i stort.

Då kom en av tjejerna. Jag kände igen henne, det var hon med hunden. Och då fick jag en bild i huvudet. Jag tänkte ska jag gå fram och be om ursäkt eller inte. Så jag frågade min fru. "Nej gör inte det" sa hon. "Hon kan bli ledsen, hon kan bli sur och det kan riva upp känslor". Så jag tänkte "Nej, jag ska inte göra det". Alltså jag har inte tänkt tanken att göra något dumt igen. Jag har inte tänkt tanken att göra något kriminellt överhuvudtaget. Hade jag fått ändra hela mitt liv så hade jag velat bli polis idag. Men det kan inte jag. Du får inte vara dömd. (Daniel, vuxen)

Diskussion

Syftet med detta arbete var att öka förståelsen av hur skam- och skuldkänslor upplevs av personer som har begått sexuella övergrepp. I arbetet studerade jag hur unga män som i tonåren hade identifierats begått sexuella övergrepp talade om skam och skuld samt vilka hanteringsstrategier de beskrev kopplade till dessa känslor.

Resultaten visar att skamkänslor framkom i form av att männen dömde sig själva och ansåg sig dömda av andra. Strategierna för att hantera skam hade gemensamt att de på olika sätt skyddade männen från den smärta skammen gav upphov till. Detta tog sig uttryck exempelvis genom att männen avsåg sig ansvaret för övergreppen, separerade övergreppen från bilden av sig själva och förminskade allvaret av övergreppen. Till skillnad från detta uttrycktes skuldkänslor till största del genom ånger och omtanke om offren. Skuldkänslor tenderade att hanteras genom att männen tog på sig ansvar för övergreppen, beskrev hur de ville gottgöra övergreppen och försökte göra övergreppen till en del av berättelsen om sig själva. Det senare tycktes vara förenat med acceptans och tillförsikt inför framtiden. Över temagränserna återfanns försöken att bevara och återupprätta självbilden som centrala delar av uttrycken och hanteringsstrategierna av både skam och skuld.

Kopplat till skam beskrev deltagarna mer eller mindre starkt självförakt, vilket går i linje med synen på skam som en självcentrerad, självdömande känsla (Gilligan, 2003). Enligt Gilligan (2003) behöver en människa ha haft upplevelsen att andra älskar henne för att kunna älska sig själv, en upplevelse som, enligt vad som framkom i deltagarnas livsberättelser, varit ovanlig för de flesta. Det är således vanligt förekommande bland ungdomar som har begått sexuella övergrepp att sakna sociala nätverk och trygga personer under uppväxten (Seto & Lalumière, 2010).

I vilken grad deltagarna uttryckte skam i förhållande till självförakt och självdömande eller i förhållande till andras dömande varierade, vilket kan kopplas till Gilberts (2003) teori om intern och extern skam. Självdömandet kan kopplas till intern skam som har beskrivits som att individen värderar sig själv utifrån internaliserade värden (Gilbert, 2003). Extern skam har beskrivits som att individen upplever ett fördömande från andra, oavsett upplevelsen att bryta mot internaliserade värden eller ej (Gilbert, 2003). Tecken på extern skam framkom exempelvis genom att deltagare talade om övergreppen som fel eller förbjudna kopplat till att någon annan hade fått kännedom om dem eller då deltagarna omnämnde risken att bli dömd, exkluderad eller trakasserad om de berättade om övergreppen för andra. Dessa risker var högst påtagliga utifrån deltagarnas erfarenheter och även utifrån att den vanligaste reaktionen hos närstående som får kännedom om en partners sexuella övergrepp är att ta fysiskt eller emotionellt avstånd från personen (Bailey, 2015). Att dömas av andra tillsammans med det internaliserade

stigma som är förknippat med att ha begått sexuella övergrepp, har beskrivits öka risken för att begå fler övergrepp (Hamilton, 2017).

Gällande självdömande kopplat till skuld har Kubany och Watson (2003) framhållit att dömande av jaget är en förutsättning för att känna skuld. Denna process sker genom att individen upplever en situation som ger upphov till aversiva känslor och därefter gör tolkningarna att själv ha haft ansvar för situationen, möjlighet att förhindra händelsen, att handlingen var ett brott mot internaliserade värden samt upplever en oförmåga att rättfärdiga sin handling (Kubany och Watson, 2003). Att deltagarna ville ta på sig ansvaret för övergreppet genom att erkänna, gottgöra och hitta sätt att inte begå nya övergrepp samt att de uttryckte ångerfullhet och omtanke om offret kan förstås genom att de gjort liknande tolkningar av händelsen som de Kubany och Watson (2003) beskrev. Marshall et al. (2009) har nämnt både ånger, medkänsla med offret och en vilja att gottgöra som förknippat med skuld.

Något annat som var genomgående i resultaten var deltagarnas svårigheter att begripliggöra och förklara övergreppen de hade begått. Ansvaret för övergreppen förlades utanför dem själva då övergreppen beskrevs som något som hade drabbat dem, något som de inte mindes eller ville tänka på. Att reagera på detta sätt kan förstås genom begreppen narrativ och agentskap. Narrativ innebär den historia som en människa skapar om sig själv genom att väva samman upplevelser och erfarenheter (Ricoeur, 1988 refererad av Hamilton 2017) och agentskap innebär att uppleva kontroll över egna handlingar (Stuewig et al., 2015). En möjlig tolkning av deltagarnas beskrivningar att övergreppen skedde på grund av omständigheter bortom deras egen kontroll är att de avsåg sig agentskapet för övergreppen. Samtidigt kan detta ses som ett sätt att isolera övergreppen från livsnarrativen. Denna strategi är vanligt förekommande då individen har begått handlingar som denne anser vara omoraliska eller oförklarliga och strategin syftar till att återfå en positiv självbild (Stuewig et al., 2015).

Resultaten kopplade till skam verkade i högre utsträckning handla om att avsäga sig agentskapet och isolera övergreppen från livsnarrativet genom att glömma, förtränga eller konstruera förklaringar. Ytterligare hanteringssätt av skam som deltagarna beskrev var att förneka övergreppen eller de allvarligaste delarna av övergreppen, skuldbelägga andra eller att framhålla att offret ville. Detta kan förstås som kognitiva förvrängningar, vilket innebär tankefel och varseblivningsfel som syftar till att legitimerar övergreppen men som för andra framstår som förvrängningar av verkligheten (Marshall et al., 2009). Antalet och styrkan i de kognitiva förvrängningarna har ponerats stå i direkt förhållande till hur stark skammen är och hur låg självkänslan är (Marshall et al., 2009).

I deltagarnas beskrivningar av skuldkänslor framkom istället att deltagarna hade begripliggjort övergreppen. En möjlig tolkning är att de därmed i större grad hade införlivat övergreppen i narrativen om sig själva och upplevde en högre grad av agentskap, vilket är överensstämmande med hur Sheikh och Janoff-Bulman (2010) sammankopplar skuldkänslor med upplevelsen av ansvar och egen kontroll i övergreppssituationen. Detta kan förknippas med acceptans. I uttrycken för skuld framstod acceptans genom beskrivningar av att ångra övergreppen men acceptera konsekvenserna och därmed möjligheten att kunna förändra sitt beteende. Acceptans var också närvarande då deltagarna talade om att erkänna övergreppen, något som explicit innebär att ta på sig ansvar och agentskap. Även då deltagarna talade om sin vilja att gottgöra övergreppen och sin strävan efter att inte begå nya övergrepp var agentskap närvarande avseende möjligheten att kunna kontrollera framtida beteenden. Slutligen kan acceptans härledas till deltagarnas hopp om att bli accepterade av andra. Flera av

deltagarna i detta arbete hade vågat berätta för andra trots riskerna det medförde, andra uttryckte hopp om att någon dag våga berätta. Icke-dömande och omvårdande relationer, däribland terapeutiska relationer, har lyfts fram som mycket viktiga för ungdomar som begått sexuella övergrepp (Grady et al., 2018). Genom att berätta om något skamfyllt för en icke-dömande person kan skammen lätta (Kelley & Marriott, 2017). Detta har också beskrivits minska risken för att personen begår fler övergrepp (Bailey, 2015).

Inledningsvis i detta arbete nämndes att användningen av begreppet förövare riskerar att befästa en förövaridentitet hos personer som begått sexuella övergrepp (Ingevaldson, 2018; Tidefors, 2010). Hamilton (2017) har beskrivit att personer som har begått sexuella övergrepp oftare identifierar sig som avvikande och som förövare om de blir skambelagda av andra samt har ett starkt internaliserat stigma. Detta är också faktorer som kopplas till risken att begå fler övergrepp. Att istället utveckla en positiv identitet som icke-förövare och ett positivt narrativ om sig själv har istället sammankopplats med en minskad risk att begå ytterligare övergrepp (Farmer, McAlinden & Maruna, 2016; Hamilton, 2017). Detta går i linje med andras beskrivningar av att risken för fler övergrepp minskar vid skuld känslor förknippade med ansvar och agentskap (Sheikh & Janoff-Bulman, 2010; Stuewig et al., 2015). Detta är också i linje med teorin att rörelsen från skam mot skuld är en hjälpsam behandling (Tangney et al., 2011). Farmer et al. (2016) tillägger dock att även en minskad upplevelse av agentskap kring övergreppet kan underlätta utvecklingen av en positiv identitet. Detta förklaras genom att personen lättare accepterar övergreppet om det härleds bero på faktorer utanför personens egen kontroll (Farmer et al., 2016).

Hur deltagarnas identitetsuppfattning påverkades av acceptans, agentskap och kognitiva förvrängningar är således en komplex fråga. Bland deltagarnas beskrivningar av hur de hanterade skam fanns försök att ta avstånd från förövaridentiteten genom att exempelvis minska allvaret av övergreppet och jämföra övergreppet med den samhällseliga bilden av en "förövare". Också beskrivningar av att de inte förstod hur de kunde ha begått övergreppen och hur de inte såg dessa handlingar som en del av sin personlighet var vanliga.

Deltagarna i detta arbete, liksom de flesta som begår sexuella övergrepp både som tonåringar och vuxna, var män (Kjellgren et al., 2010). Denna överrepresentation har kopplats till normer kring maskulinitet och manlig sexualitet (Andersen, 2013; Cossins & Plummer, 2016). Skam och skuld har uppvisats öka då en person bryter mot en önskvärd identitet, och eftersom mäns och kvinnors könsroller är knutna till olika ideala värderingar uppstår dessa känslor i olika situationer för män och kvinnor (Benetti-McQuoid & Bursik, 2005; Ferguson, Eyre & Ashbaker, 2000). Benetti-McQuoid och Bursik (2005) fann i en studie att män hade en lägre grad av skuld än kvinnor och att kvinnor i större utsträckning undvek handlingar som skulle kunna såra eller skada andra. Förklaringen som presenterades var att flickor traditionellt har socialiserats till en könsroll som uppmuntrar interpersonella färdigheter som mentalisering, empati och fokus på andras behov (Benetti-McQuoid, & Bursik, 2005). I den traditionellt maskulina könsrollen premieras istället självständighet och självkontroll (Ferguson et al., 2000) samt styrka, makt och dominans (Efthim et al., 2001). Detta ideal kan ses som inkompatibelt med att uttrycka känslor som till exempel skam och män kan istället ofta uttrycka ilska (Ferguson et al., 2000). Män har även visat sig bli mer defensiva än kvinnor om de får utpekats för sig att deras handlingar har lett till negativa konsekvenser för andra (Ferguson et al., 2000). När den maskulina identiteten hotas följer också en ökad benägenhet till kognitiva förvrängningar och att attribuera ansvar på yttre faktorer (Efthim et al., 2001)

samt en ökad risk för sexuell aggression (Mescher & Rudman, 2014). En annan förklaring till mäns överrepresentation i sexuella övergrepp är att sexuella överträdelser mot kvinnor i vissa kontexter går i linje med maskulinitetsidealet (Key & Ridge, 2011).

Vad gäller deltagarna i denna studie framkom många uttryck för skam och det är svårt att spekulera kring hur mycket skam de behöll inom sig själva under intervjuerna. Det är dock rimligt att tänka sig att de skamkänslor som de uttryckte påverkade hur de såg på sig själva som män och tvärtom att hur de uttryckte och hanterade skam och skuld påverkades av deras uppfattningar om maskulinitet. Deltagarnas strategier för att hantera skam kopplade till de övergrepp de hade begått gick dock till viss del i linje med teorier om mäns ökade benägenhet till kognitiva förvrängningar och attribuerande av ansvar på yttre faktorer. Till exempel kan uttrycken för de kognitiva förvrängningarna och den minskade upplevelsen av agentskap ha berott på att deltagarna i egenskap av män hade svårare att känna skuld. Det förekom att deltagarna tog avstånd från identiteten som förövare genom att de inte kände igen sin egen upplevelse i den samhälleliga bilden av vad som är ett "riktigt" sexuellt övergrepp och vem som är en "riktig" förövare. Möjligen kan detta sammankopplas med att vissa deltagare upplevde att övergreppen låg i linje med vissa manlighetsideal.

Resultaten har diskuterats med tonvikt på deltagarnas gemensamma erfarenhet av att ha begått sexuella övergrepp som tonåringar och den medföljande stigmatiseringen och bör främst ses som en inblick i just dessa deltagares upplevelser av skam och skuld kopplade till sexuella övergrepp. Dock är det rimligt att tänka sig att det som har framkommit i detta arbete är giltig kunskap också för andra som har begått sexuella övergrepp. Deltagarna var en heterogen grupp avseende vilken typ av sexuella övergrepp de hade begått och den typ av liv de levde som unga vuxna. Eftersom sexuella övergrepp är en kriminell handling och ansett som djupt omoraliskt, och eftersom deltagarna hade genomgått processer av att bli utpekade som förövare av samhället är det föga förvånande att resultaten innehöll starka uttryck för skam och skuld och att hanteringssätten därtill kan ha kommit att framstå som drastiska. Ett viktigt perspektiv att ha med i förståelsen av resultaten är dock att samtliga uttryck och hanteringsstrategier som identifierades i detta arbete inte är unika för personer som har begått sexuella övergrepp utan är allmänmänskliga sätt att reagera på vid stark skam och skuld (Marshall et al., 2009).

Ansatsen i detta arbete var induktiv för att spegla deltagarnas subjektiva upplevelser och öppna upp för eventuella oväntade fynd. Likväl har resultaten sannolikt påverkats av min förförståelse av skam- och skuldkänslors roll i sexuella övergrepp, bestående av kunskap från psykologprogrammet och sexologikurser. Jag valde även att läsa teori om de undersökta begreppen skam och skuld inför detta arbete, vilket medför en risk att aspekter som inte är i linje med teorin förbisågs. Å andra sidan hade en bristande teoretisk förståelse inneburit svårigheter att korrekt identifiera utsagor om skam och skuld och en ökad risk för att göra felaktiga tolkningar. I synnerhet med beaktande av att utsagor om skam och skuld ofta var implicita i datan, vilket krävde en tolkande analysnivå. Jag saknade en interbedömare i detta arbete, vilket hade kunnat öka resultatens tillförlitlighet. Detta problem hjälptes av att datan var väl känd av handledaren och därmed kunde analysen diskuteras.

Studier om tonåringar och unga män som har begått sexuella övergrepp är relativt sällsynta. Än mer utforskat är hur denna grupp uttrycker och hanterar skam och skuld vilket förhoppningsvis innebär att detta arbete har bidragit med kunskap till forskningsfältet. Genom att använda intervjumaterial som samlats in med cirka tio års mellanrum ges ett brett perspektiv på det studerade fenomenet. Faktumet att detta arbete

är en del av tidigare projekt gjorde att jag fick förmånen att ta del av data för en grupp som är svårrekryterad till studier. Det medförde också att jag saknade kontroll över datainsamlingen, exempelvis var intervjuguiderna inte utformade i linje med min frågeställning. Förmodligen har detta inte påverkat tillförlitligheten nämnvärt då intervjuguiderna innehöll öppna frågor som berörde känslor och tankar kopplade till övergreppen. Det medförde också att jag själv inte träffade deltagarna. Fördelen med det var att deltagarnas utseende och manér inte kunde påverka min tolkning av deras ord och att min frågeställning om skam och skuld inte kunde påverka deras berättelser. Nackdelen var att vissa känslomässiga aspekter av icke-verbal kommunikation gick förlorad vilket kan ha givit en missvisande bild.

En påtaglig svårighet i detta arbete var att syftet i realiteten var att undersöka och tolka det andra vill dölja. I skammens natur ligger som nämnt impulsen att gömma sig och undvika att tala om det skamfyllda (Proeve & Howells, 2002; Sheikh & Janoff-Bulman, 2010). Troligen har detta påverkat rekryteringen av deltagare, bortfallet av deltagare mellan den ursprungliga och den uppföljande studien och vad deltagarna valde att berätta under intervjuerna. Högst tänkbart är att det allra mest skamfyllda förblev osagt. En indikation på detta var att några deltagare svarade nekande på frågan om egen utsatthet för övergrepp trots att detta var belagt av sociala myndigheter. Detta har framkommit också i andra studier och förklarats genom att skammen och rädslan för andras dömande leder till att män väljer att undanhålla sådana erfarenheter (Hlavka, 2017). Det är omöjligt att veta vilka ytterligare ämnen deltagarna undvek att berätta om. Jag uppfattade dock en märkbar frånvaro av att uttrycka något positivt eller lustfyllt kopplat till övergreppen. Med förbehåll för att deltagarnas upplevelser av övergreppen varken var sexuella, positiva eller lustfyllda skulle detta kunna vara exempel på ämnen som inte benämndes på grund av skam. Att uttrycka vad som varit positivt med övergreppen eller att det funnits en sexuell attraktion till exempel till ett mindre barn eller ett syskon torde vara oerhört skamfullt och förbjudet. Under intervjusituationen förväntades deltagarna berätta om känslor och privata erfarenheter för en kvinnlig forskare. Situationer där kvinnor är i auktoritet och där det finns en förväntan om att uttrycka känslor har visat sig öka mäns skam och därmed tendensen att avsäga sig ansvar för skamfyllda handlingar (Efthim, Kenny, & Mahalik, 2001). Skammen och hanteringssätten för skam kan således ha ökat av själva situationen. Männens frivilliga deltagande och rätt att avbryta samt att många uttryckte en lättnad inför att tala om övergreppen och sig själva stödjer dock inte detta påstående.

Utgångspunkten i arbetet var att respektera och lyfta fram deltagarnas egna beskrivningar av sina upplevelser, samtidigt försökte jag tolka hur skam och skuld påverkade deras berättelser. Detta innebär att utsagor som jag till exempel har tolkat som hanteringssätt för skam, genom att deltagarna uttrycker en förvrängd bild av verkligheten, alternativt hade kunnat tolkas som försök att få upprättelse efter orättvisa beskyllningar kopplade till övergreppen. Arbetet bör således läsas med insikten om att resultaten bygger på mina tolkningar som inte gör anspråk på att vara objektiva beskrivningar av verkligheten. Det enda som med säkerhet kan sägas är att samtliga deltagare av sociala myndigheter identifierades ha begått sexuella övergrepp som tonåringar. Med detta sagt kan uttryck för och hantering av skuld och skam vara närvarande oberoende av om deltagarna delade bilden av de sociala myndigheternas bedömning av deras handlingar eller inte, då det går att känna skuld utan att vara skyldig och skam utan att vara skambelagd och tvärtom (Boonin, 1983).

Den uppdelning av huvudteman som gjordes innebar att de komplexa och sammansatta upplevelserna som deltagarna beskrev ibland fick stå tillbaka till förmån för tydlighet och struktur. Det visade sig i citat efter citat att skam och skuld förekom samtidigt hos deltagarna. I teorin är uppdelningen av skam och skuld enkel men i tillämpningen på datan blev denna uppdelning en utmaning. Uttrycken för skam och skuld var många gånger diffusa och implicita vilket gjorde det svårt att skilja dessa från varandra och från andra aversiva känslor. Det mest behjälpliga i analysen var att fokusera på beskrivningen av att handlingsimpulserna som hör samman med skuld är att uttrycka känslan och vilja gottgöra handlingen (Gilbert, 2003), och handlingsimpulsen sammanhörande med skam är att dölja handlingen (Sheikh & Janoff-Bulman, 2010). En gång gjordes dock ett undantag från denna princip. I temat "Tala eller tiga" tolkades både att berätta om övergreppen och att undvika att berätta om dem som sätt att hantera skam. Att berätta för andra tolkades då som ett sätt att vända sig mot skammens handlingsimpuls för att få skammen att lätta, i enlighet med teorin om hur skam kan omvandlas till skuld genom andras acceptans (Kelley & Marriott, 2017).

En annan uppdelning som blev vanskelig i praktiken var mellan uttryck för skuld och hantering av skuld. Eftersom en del av skuldens handlingsimpuls har beskrivits vara att uttrycka den, blev det svårt att veta om ett erkännande av skuld och ansvar kopplat till övergreppet borde tolkas som ett uttryck för skuld eller ett sätt att hantera skulden genom att uttrycka den. Jag använde då förhållningssättet att utsagor som handlade om att ångra sig eller reflektera och vara medkännande med offret kategoriserades som uttryck för skuld medan sådant som handlade om en önskan om eller försök att gottgöra offret genom handling kategoriserades som sätt att hantera skulden.

Ambitionen med detta arbete var att finna generella uttryck och hanteringsstrategier för skam och skuld hos deltagarna, inte att undersöka individuella skillnader eller skillnader kopplade till undergrupper. Frågor väcktes dock under arbetets gång om hur individens sätt att förhålla sig till de sexuella övergreppen förändras eller kvarstår över tid. Detta är ett uppslag för framtida studier där data samlats in vid fler än ett tillfälle. Det vore också intressant att följa upp deltagarna i framtiden. Framtida forskning skulle också kunna beröra implikationer för behandling av personer som har begått sexuella övergrepp, som aspekterna skam och skuld gav upphov till i detta arbete. Resultaten visade till exempel att upplevelsen av andras acceptans var viktigt för att minska känslor av skam. Det är således av vikt att vidare studera hur skam och skuld upplevs både av den som bär på känslorna och den som lyssnar på berättelser om skam och skuld.

Referenser

- Andersen, T. (2013). Against the wind: Male victimization and the ideal of manliness. *Journal of Social Work, 13*, 231-247. doi:10.1177/1468017311410002
- Bailey, D. (2015). *Diffusion of Shame Experiences of Sex Offender Family Support Networks*. (Doctoral thesis, The faculty of Criminology and Criminal Justice, University of Nebraska.) Ann Arbor (US): ProQuest Dissertations and Theses. Hämtad från: <https://search-proquest-com.ezproxy.ub.gu.se/docview/1675047234?pq-origsite=primo>
- Berk, L. (2013). *Exploring life-span Development* (3:e upplagan). London: Pearson.

- Benetti-McQuoid, J., & Bursik, K. (2005). Individual differences in experiences of and responses to guilt and shame: Examining the lenses of gender and gender role. *Sex Roles, 53*, 133-142. doi:10.1007/s11199-005-4287-4
- Boonin, L. (1983). Guilt, shame and morality. *The Journal of Value Inquiry, 17*, 295-304. doi:10.1007/BF00148151
- Braun, V., & Clark, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*, 77-101. doi:10.1191/1478088706qp063oa
- Cossins, A., & Plummer, M. (2016). Masculinity and sexual Abuse: Explaining the transition from victim to offender. *Men and Masculinities, 06/05/2016*. doi:10.1177/1097184X16652655
- Efthim, P. W., Kenny, M. E., & Mahalik, J. R. (2001). Gender role stress in relation to shame, guilt, and externalization. *Journal of Counseling & Development, 79*, 430-438. doi:10.1002/j.1556-6676.2001
- Farmer, M., McAlinden, A., & Maruna, S. (2016). Sex offending and situational motivation: Findings from a qualitative analysis of desistance from sexual offending. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 60*, 1756-1775. doi:10.1177/0306624X16668175
- Ferguson, T. J., Eyre, H. L., & Ashbaker, M. (2000). Unwanted identities: A key variable in shame-anger links and gender differences in shame. *Sex Roles, 41*, 133-157. doi:10.1023/A:1007061505251
- Higgins, M. (2009). *A Cluster-analytically derived typology of juvenile sex offenders*. (Doctoral thesis, The faculty of Philosophy, Auburn University.) Auburn (US): ProQuest Dissertations and Theses. Hämtad från: <https://search-proquest-com.ezproxy.ub.gu.se/docview/622062145?accountid=11162>
- Gilligan, J. (2003). Shame, guilt, and violence. *Social Research, 70*, 1149-1180.
- Gilbert, P. (2003). Evolution, social roles and the differences in shame and guilt. *Social Research, 70*, 1205-1230.
- Grady, S., Cherry, J., Tallon, M., Tunney, C., & O'reilly, G. (2018). An exploration of the treatment expectations and experiences of adolescents who have sexually abused. *Journal of Sexual Aggression, 24*, 80-98. doi:10.1080/13552600.2017.1383802
- Hamilton, E. (2017). Identity concerns among sexual offenders: The narrative call. *Practice Innovations, 2*, 13-20. doi:10.1037/pri0000039
- Hlavka, H. (2017). Speaking of stigma and the silence of shame. *Men and Masculinities, 20*, 482-505. doi:10.1177/1097184X16652656
- Ingevaldson, S., Goulding, A., & Tidefors, I. (2016). Experiences of intimate relationships in young men who sexually offended during adolescence: Interviews 10 years later. *The Journal of Sexual Aggression, 22*, 410-422. doi:10.1080/13552600.2016.1177125
- Ingevaldson, S. (2018). "The story about me" *Psychological perspectives on young men who sexually offended in adolescence*. (Doktorsavhandling, Psykologiska Institutionen, Göteborgs Universitet.) Göteborg: Psykologiska Institutionen. Hämtad från: <http://hdl.handle.net/2077/55059>
- Joyal, C. C., Carpentier, J., & Martin, C. (2016). Discriminant factors for adolescent sexual offending: On the usefulness of considering both victim age and sibling incest. *Child Abuse & Neglect, 54*, 10-22. doi:10.1016/j.chiabu.2016.01.006
- Kelley, A., & Marriott, S. (Producers). (2017, December 14). Conquer shame by understanding the science behind the feeling. Therapists uncensored. [Audio podcast]. Hämtad från: <http://www.therapistuncensored.com/tu-51/>

- Key, C. W., & Ridge, R. D. (2011). Guys like us: The link between sexual harassment proclivity and blame. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28, 1093-1103. doi:10.1177/0265407511402420
- Kjellgren, C., Priebe, G., Svedin, C. G., & Långström, N. (2010). Sexually coercive behavior in male youth: Population survey of general and specific risk factors. *Archives of Sexual Behavior*, 39, 1161-1169. doi:10.1007/s10508-009-9572-9
- Kjellgren, C., Wassberg, A., Carlberg, M., Långström, N., & Svedin, C.G. (2006). Adolescent sexual offenders: A total survey of referrals to social services in Sweden and subgroup characteristics. *Sexual Abuse: Journal of Research and Treatment*, 18, 357-372. doi:10.1177/107906320601800404
- Kroger, J. (2007). *Identity development: Adolescence through adulthood* (2:a utgåvan). Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.
- Kubany, E. S., & Watson, S. B. (2003). Guilt: Elaboration of a multidimensional model. *The Psychological Record*, 53, 51-90.
- Lillieroth, L. (2007, februari). Skam. Tidskriften psykoterapi, 2. Hämtad från: <http://www.tidskriftenpsykoterapi.se/artiklar/skam.htm>
- Långström, N., Babchishin, K., Fazel, S., Lichtenstein, P., & Frisell, T. (2015). Sexual offending runs in families: A 37-year nationwide study. *International Journal of Epidemiology*, 44, 713-20.
- Marshall, W. L., Marshall, L. E., Serran, G. A., & O'Brien, M. D. (2009). Self-esteem, shame, cognitive distortions and empathy in sexual offenders: Their integration and treatment implications. *Psychology, Crime & Law*, 15, 217-234. doi:10.1080/10683160802190947
- Mescher, K., & Rudman, L. (2014). Men in the mirror. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 40, 1063-1075.
- Nyman, A., Risberg, O., & Svensson, B. (2001). *Unga förövare: Sexuella övergrepp och behandling* (1:a upplagan). Stockholm: Rädda barnen.
- Proeve, M., & Howells, K. (2002). Shame and guilt in child sexual offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 46, 657-667. doi:10.1177/0306624X02238160
- Pullman, L.E., Leroux, E. J., Motayne, G., & Seto, M.C. (2014). Examining the developmental trajectories of adolescent sexual offenders. *Child Abuse & Neglect*, 38, 1249-1258. doi:10.1016/j.chiabu.2014.03.003
- Romanczuk, S. D. (2000). *The identification of shame as a core issue for the adolescent sexual offender*. (Doctoral thesis, Marywood University.) Scranton (US): A Dissertation in Human Development. Hämtad från: <https://search-proquest-com.ezproxy.ub.gu.se/docview/619568101?accountid=11162>
- Righthand, S. & Welch, C. (2004). Characteristics of youth who sexually offend. *Journal of Child Sexual Abuse*, 13, 3-4, 15-32. doi:10.1300/J070v13n03_02
- Seto, M., & Lalumière, M. (2010). What is so special about male adolescent sexual offending? A review and test of explanations through meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 136, 526-575. doi:10.1037/a0019700
- Sheikh, S., & Janoff-Bulman, R. (2010). Tracing the self-regulatory bases of moral emotions. *Emotion Review*, 2, 386-396. doi:10.1177/1754073910374660
- Shi, L & Nicol, J., (2007) Into the mind of a juvenile sex offender: A clinical analysis and recommendation from an attachment perspective, *The American Journal of Family Therapy*, 35:5, 395-402, doi:10.1080/01926180600969710

- Stuewig, J., Tangney, J., Kendall, P., Folk, S., Meyer, J., & Dearing, B. (2015). Children's proneness to shame and guilt predict risky and illegal behaviors in young adulthood. *Child Psychiatry & Human Development*, *46*, 217-227. doi:10.1007/s10578-014-0467-1
- Tangney, J., Stuewig, J., & Hafez, L. (2011). Shame, guilt, and remorse: Implications for offender populations. *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, *22*, 706-723. doi:10.1080/14789949.2011.617541
- Tidefors, I. (2010) "Det känns som jag inte har haft nåt riktigt liv än" Fyrtiofem tonårspojkar som har begått sexuella övergrepp. (Forskning och Utveckling 2010:1). Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.
- Totten, M. (2003). Girlfriend abuse as a form of masculinity construction among violent, marginal male youth. *Men and Masculinities*, *6*, 70-92. doi:10.1177/1097184X03253138
- Varker, T., Devilly, G.J., Ward, T., & Beech, A.R. (2008). Empathy and adolescent sexual offenders: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, *13*, 251-260. doi:10.1016/j.avb.2008.03.006
- Worling, J.R., & Curwen, T. (2000). Adolescent sexual offender recidivism: Success of specialized treatment and implications for risk prediction. *Child Abuse and Neglect*, *24*, 965-982. doi:10.1016/S0145-2134(00)00147-2